

literatura
RAMON PLA I ARXÉ

'La claror del juliol (Premi Ciutat de Palma, 1996) es reedita ara, revisada per l'autor, i completada per vuit contes —la majoria inèdits— que comparteixen amb la novel·la alguns espais i alguns personatges.

En tot aquest cicle narratiu, el pas del temps —canvis i caducitat— solca la vida de dos nois i una noia en una illa, presumiblement Menorca, durant els convulsos anys 30 i 40.

L'implacable pas del temps

La claror del juliol seguit d'Estius a Favinyana

VICENÇ VILLATORO

Pròleg de Sam Abrams.
Edicions Proa, 2019.
676 pàgines
19 euros

El nom que consta al títol d'aquesta novel·la —Favinyana— és el d'una gran mansió rural amb biblioteca, piscina i pista de tennis. Una mansió a prop del mar, en una illa on, als estius, hi conviuen tres amics —Rosa, Joan Lluís i Salvador— desvagats, vitals i feliços. Al començament de la novel·la (1928), viuen “la felicitat dels dinou anys [...] al marge de la història”. Quan s'acaba la novel·la (1947), aquests personatges rondan els 38 anys i per les seves vides —i per Favinyana— hi han passat la Guerra Civil i la postguerra. Res no ha tornat a ser com abans. Però aquesta novel·la no vol ser, en cap cas, una crònica del que succeí en aquells dies per tal que el lector ho sàpiga i ho jutgi. Si fos només això, presentar la crònica amb les formes d'una novel·la tòpica —intriga, causalitat explícita i sentiments— només tindria la funció de facilitar una deglució plaent de les informacions. Però, *La claror del juliol* és molt més.

No estic parlant de les intencions de l'autor sinó de l'obra. I l'obra té, certament, una trama —política, social i amorosa— molt atractiva. Però el que confereix a *La claror del juliol* un valor literari rellevant és que aquesta trama —i els seus personatges, i la seva tècnica, i el seu estil— revela en el conjunt, i en el detall, una experiència humana.

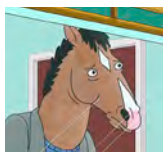
Per posar un exemple: és l'expressió de la gelosia amb una potent complexitat i no la versemblança històrica del moro de Venècia el que converteix en art aquell argument tràgic. Per aquest motiu, l'argument —fabulat, realista, mític o històric— no és l'objectiu d'un relat, sinó el material expressiu d'això que n'hem dit una experiència. I per això també el valor del text no es confronta amb la història, sinó amb la condició humana. I per això, encara, l'experiència estètica no consisteix a assabentar-se del que no sabíem sinó a admirar —contemplar, se'n diu habitualment— la força, la complexitat, la profunditat, la vivor, amb què el text —l'art— expressa una determinada vivència.

L'experiència que el lector trobarà a *La claror del juliol* és la del pas del temps. Això, tanmateix, és només una vaguetat. Però a la novel·la de Villatoro hi adquireix una enorme complexitat per la via d'un retaule de personatges —no menys de vint— de condició molt diferent: n'hi ha de pròspers i n'hi ha de declinants, n'hi ha que volen accelerar el temps i d'altres que voldrien deturar-lo, hi ha feixistes i republicans, uns són impulsius i d'altres reflexius, a uns els mouen les idees i a d'altres els sentiments. Sense —gran mèrit— parcialitats ni equidistàncies. No perquè

teatre

'Infanticida', un text de Caterina Albert, amb música de Clara Peya i direcció de Marc Rosich

televisió

'Bojack Horseman', la sèrie d'animació de Netflix creada per Raphael Bob-Waksberg

llibres

Entrevista a Gemma Aguilera pel seu llibre a quatre mans amb Jordi Turull, 'Persistim'

l'autor vulgui exhibir imparcialitat sinó perquè el "pas del temps" els afecta a tots i a tots els deixa a la pell la marca implacable dels canvis i la caducitat. Les convulsions socials i la guerra són un material òptim per explicar-ho i la tècnica literària de Villatoro facilitada, en diluir la potencial carga anecdòtica de l'argument, entendre-ho així.

D'entrada, l'autor desdibuixa l'espai de l'acció narrativa. Ben segur que l'illa on succeeix tot és, preferentment, Menorca —talaiots, rescat anglès de republicans el 1939— però el narrador no diu el nom de l'illa, i alguna dada —l'arxiduc Lluís Salvador, per exemple— es refereix a Mallorca. D'altra banda, el narrador —Joan Lluís Cardona— escriu el que recorda molts anys després, quan ja ha passat tot, un cop passats vuit anys a la presó. Més que els fets, doncs, explica el pòsit que els fets han deixat en ell. Ho diu així: "escriure la meua història és com ser en una cambra fosca. Anar prenent uns fragments que s'il·luminen discontinuament a la claror escassa d'un misto[...] i que la memòria escurça i allarga, millora i condemna [...] amb els ulls d'ara", i ho remata així: "la memòria no s'ha quedat allò que era rellevant, 'històric', 'biogràfic', sinó ben bé allò que ha volgut, i aquest és l'únic material per reconstruir el passat". I, en un text (1997) de Villatoro que reproduceix el pròleg, s'hi precisa: "Caldria evitar que la novel·la semblés una novel·la de la guerra civil [...] la guerra —la que sigui, l'espanyola, l'europea— serveix de metàfora".

Això té conseqüències en el relat de Joan Lluís Cardona: el seu discurs narratiu no és lineal, avança a vegades a base d'associacions aparentment arbitràries, i inclou el-lipsis, dubtes, irregularitats sintàctiques, salts discursius, etc. No és un monòleg interior, però el ronda. El lector s'adona, aleshores, que al narrador li importa més l'experiència dels fets que objectivar-los. Només la passió del narrador pels aforismes afebleix aquesta orientació. Certament, els documents complementaris —cartes, textos, im-

pressionants citacions de l'*Eclesiastès* entre moltes altres— no em sembla que contradiguin el que apuntava, sinó més aviat semblen apuntalar amb textos fefaents les causes i les conseqüències de la seva experiència. Em sembla.

Si el lector reacciona com jo, quan s'ha intuït el sentit del material narratiu és quan es podrà transitar pels incidents argumentals i sentir-los amb tota la seva càrrega emocional i intel·lectual, més ajustada al que diu el text i al que el lector sap de la vida humana. Transitarà, doncs, per la vitalitat de la joventut, la sexualitat que els acosta —inclòs el trio sexual magníficament explicat i eludit— o pels desenganys que els separen, per la crueltat de la guerra, pels processos i fantasies revolucionàries, pels afusellaments, la guerra i les evasions, la bellesa i de la decadència de Favinyana, l'envelliment de les famílies o les frivolitats dels forasters. Etcètera.

L'autor ha revisat el text d'aquesta novel·la que es publicà per primera vegada el 1997, i Edicions Proa ha tingut l'encert de publicar, conjuntament amb *La claror del juliol*, alguns contes autònoms —la majoria inèdits— que comparteixen amb la novel·la alguns espais i alguns personatges. Són vuit contes orientats sobretot a subratllar la fascinació de Favinyana sobre diversos personatges: un príncep foraster, la confessió d'un aduleri de la mare de Joan Lluís, l'assassinat d'un capellà oncle de Joan Lluís, el tràgic i inútil intent de fortificar l'illa durant la guerra, un llibre inèdit de poemes blasfems de Joan Lluís, la renúncia a la memòria d'alguns protagonistes de la guerra o la fràgil pervivència de Favinyana els anys seixanta. Per si algú s'enyorava dels personatges de la novel·la, en aquests contes els retrobarà i li explicaran els secrets que havien quedat amagats a *La claror del juliol*. I que el mite de Favinyana, perviu.